

SINTAGMA VA UNING QO'LLANILISHI

Andijon davlat chet tillari instituti
Roman-german va slavyan tillar fakulteti
Xorijiy til va adabiyoti nemis tili yo`nalishi

Talabasi: **Maxkamboyeva Saida**
mahkamboyevasaida88@gmail.com

+998883321727

Ilmiy rahbar: **Ismanova Odina**

Annotatsiya: Ushbu maqola sintagma tushunchasi, uning turlari, strukturalar va qo'llanilishiga oid muhim jihatlarni yoritadi.

Zusammenfassung: Dieser Artikel behandelt die wichtigen Aspekte des Syntagma-Konzepts, seine Typen, Strukturen und Anwendungen.

Аннотация: В данной статье рассматриваются важные аспекты понятия синтагмы, ее виды, структуры и применения.

Abstract: This article covers the important aspects of the concept of syntagma, its types, structures and applications.

Kalit so'zlar: Sintagma, nominal syntagma, verbal syntagma, predikativ syntagma, sintaktik tuzilma, leksik birlik, grammatik birlik

Key words: Syntagma, nominal syntagma, verbal syntagma, predicative syntagma, syntactic structure, lexical unit, grammatical unit

Schlüsselwörter: Syntagma, nominales Syntagma, verbale Syntagma, prädikatives Syntagma, syntaktische Struktur, lexikalische Einheit, grammatikalische Einheit

Ключевые слова: синтагма, именная синтагма, глагольная синтагма, предикативная синтагма, синтаксическая структура, лексическая единица, грамматическая единица.

Sintagma — bu tilshunoslikda so'zlar yoki so'z birikmalarining ma'lum bir tartibda birlashishi natijasida hosil bo'lgan, leksik va grammatik jihatdan bir butunlikni ifodalovchi tuzilma. Sintagmaning qo'llanilishi, uning turlari va funksiyalari tilning asosiy elementlaridan biri sifatida o'rganiladi. Sintagmaning asosiy turlari — nominal sintagma, verbal sintagma, predikativ sintagma va boshqalar bo'lib, ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega. Sintagma tilning sintaktik tuzilishini anglashda muhim rol o'ynaydi, chunki u so'zlar o'rtasidagi munosabatlarni va ularning bir-biriga ta'sirini ko'rsatadi.

Sintagma turlari

Sintagma turli soʻzlarning vazifasiga va funksiyasiga qarab turli xil turlarga boʻlinadi. Ular har bir soʻzning oʻziga xos grammatik vazifasini ifodalaydi.

1. Nominal Sintagma (Ism sintagmasi): Nominal sintagma — bu ism yoki ismning oʻrinbosari (olmosh, son, sifat) va uni aniqlovchi soʻzlardan tashkil topgan sintagma turidir. Nominal sintagma gapning asosiy tarkibiy qismidir, chunki u mavzuni yoki ob'ektni bildiradi.

Misollar:

Yangi kitob (nominal sintagma: "yangi" sifat + "kitob" ism)

Tezda oʻtgan vaqt (nominal sintagma: "tezda" priyektiv + "oʻtgan" sifat + "vaqt" ism)

2. Verbal Sintagma (Feʼl sintagmasi): Feʼl sintagmasi — bu feʼl va uning atrofidagi yordamchi soʻzlar (yordamchi feʼllar, modallar, qoʻshimchalar va boshqalar) dan tashkil topgan sintagma turidir. Bu sintagma feʼlning harakatini yoki holatini bildiradi.

Misollar:

Yozib chiqdi (feʼl sintagma: "yozib" feʼl + "chiqdi" yordamchi feʼl)

Oʻqish uchun kelishdi (feʼl sintagma: "oʻqish" niyat feʼli + "kelishdi" asosiy feʼl)

3. Adjektiv Sintagma: Adjektiv sintagma, odatda, sifat va u bilan bogʻliq boʻlgan soʻzlar guruhidan iborat boʻladi. Bu sintagma, narsaning xususiyatini yoki holatini ifodalaydi.

Misollar:

Juda chiroyli (adjektiv sintagma: "juda" intensifikator + "chiroyli" sifat)

Ajoyib mashina (adjektiv sintagma: "ajoyib" sifat + "mashina" ism)

4. Adverbial Sintagma: Adverbial sintagma feʼlni yoki sifatni aniqlovchi soʻzlardan iborat boʻlib, harakatning qanday amalga oshirilganini yoki qachon boʻlishini ifodalaydi.

Misollar:

Tez ishlash (adverbial sintagma: "tez" adverb + "ishlash" feʼl)

Koʻp oʻqiydi (adverbial sintagma: "koʻp" adverb + "oʻqiydi" feʼl)

Sintagma va uning grammatika tizimidagi roli

Sintagma grammatik jihatdan tilning asosiy tuzilmasidir. Har bir sintagma oʻz ichida bir nechta grammatik vazifalarni bajaradi:

Birimlar oʻrtasida bogʻlanishni taʼminlash: Sintagma soʻzlar orasidagi bogʻlanishni tashkil qiladi va ularning bir-biriga qarshi turgan vazifasini aniqlaydi. Masalan, nominal sintagma bilan feʼl sintagmasi orasidagi bogʻlanish gapning asosiy tuzilishini tashkil etadi.

Xabar berish: Sintagma gapning maʼnosini yaratadi va unga maʼno beradi. Sintagma boʻlmasdan, til orqali aniq va tushunarli xabar berish qiyin boʻlar edi.

Kompleks tuzilmalar yaratish: Sintagma soʻzlarning birlashishi orqali murakkab gap tuzilmalarini yaratishda asosiy rolni oʻynaydi. Murakkab gaplar sintagmalarning kombinatsiyasidan tashkil topadi, bu esa tilning boy va xilma-xil tuzilmalarini yaratishga imkon beradi.

Sintagmaning qoʻllanilishi

Sintagma tilshunoslikda faqat grammatik tuzilma sifatida emas, balki tilni oʻrganish va tushunish jarayonida ham katta ahamiyatga ega. Sintagma quyidagi sohalarda keng qoʻllaniladi:

1. Til oʻqitish: Sintagma tilni oʻrgatishda tilni toʻgʻri va samarali tushunishga yordam beradi. Oʻquvchilarga sintagma orqali soʻzlarning qanday bogʻlanishini va maʼno yaratishini tushuntirish oʻquv jarayonining samaradorligini oshiradi.

2. Tarjima: Tarjimonlar sintagmalarga asoslanib, bir tilning grammatik strukturasi boshqa tilga toʻgʻri oʻzgartirishlari kerak. Sintagma tarjima jarayonida maʼno va tuzilmani saqlashda yordam beradi.

3. Lingvistik tadqiqotlar: Sintagmaning tahlili tilshunoslikda semantika, morfologiya va sintaksis sohalarida tadqiqotlarni chuqurlashtiradi. Sintagma yordamida tilning tuzilishi va funksiyalari, uning evolyutsiyasi va rivojlanishi oʻrganiladi.

4. Stilistika va adabiyotshunoslik: Sintagma oʻrtasidagi oʻzaro bogʻlanish, nutqning stilistik xususiyatlarini va ifoda vositalarini tushunishga yordam beradi. Adabiyotshunoslar va stilistlar sintagmalarning qoʻllanilishi orqali muallifning uslubi va tilining oʻziga xosligini tahlil qilishadi.

Xulosa qilib aytganda sintagma — bu tilshunoslikda tilning tuzilishidagi asosiy grammatika birligi hisoblanadi. U soʻzlar va ularning oʻzaro bogʻlanishi orqali maʼno yaratadi, gap tuzilishini tashkil qiladi. Sintagma tilni oʻrganish va uni qoʻllashda muhim rol oʻynaydi. Har bir sintagma turi (nominal, verbal, adjektiv, adverbial) oʻzining grammatik vazifasini bajarib, tilning yaxlit va toʻgʻri ishlashiga yordam beradi. Shuningdek, sintagma tilshunoslik, tarjima, adabiyotshunoslik va boshqa koʻplab sohalarda keng qoʻllaniladi, bu esa uning tilshunoslikdagi ahamiyatini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. А. А. Реформатский, "Синтаксис современного русского языка". — М.: Наука, 1985.
2. И. П. Сухих, "Теория синтаксиса". — М.: Высшая школа, 2000.
3. Б. Б. Бобоjev, "O'zbek tilida sintaktik tuzilmalar". — Тошкент: Fan, 2010.
4. А. А. Шевченко, "Синтаксис и семантика". — СПб.: Издательство РГПУ им. А. И. Герцена, 2015.
5. М. Т. Турсунов, "O'zbek tilining sintaktik asoslari". — Тошкент: O'qituvchi, 2018.